

Erzurum Kentinde Konut Bahçelerinin Peyzaj Tasarım İlkelerine Göre İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma

Murat YEŞİL

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, Tokat

Sevgi YILMAZ

Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Erzurum (Sevgiy@atauni.edu.tr)

Geliş Tarihi : 05.05.2005

ÖZET : Bu araştırma, Erzurum kentindeki konut bahçelerinin mevcut durumu ve peyzaj tasarımına göre yeterliliğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Kent halkının ev bahçeleri hakkındaki eğilimlerini belirlemek için 300 kişi ile karşılıklı görüşme yoluyla anket çalışması yapılmış ve elde edilen sonuçlar yüzdelerle verilmiştir. Anket sonucuna göre ev bahçelerinin tasarımında, sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlerin önemli olduğu belirlenmiştir. Yapılan ölçümler sonucunda kentte kişi başına düşen bahçe alanı 3,13 m², semtlere göre dağılımı ise kent merkezinde 1,84 m², Dadaşkent'te 3,87 m², Yenişehir+Yıldızkent'te 4.43 m² olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda toplu konut bahçelerine göre, müstakil ev bahçelerinin peyzaj tasarımı yönünden daha iyi durumda oldukları ortaya çıkmıştır. Semtlere göre değişmekle birlikte özellikle Yıldızkent ve Dadaşkent semtlerindeki konutların bahçeleri, estetik ve fonksiyonel olarak diğer semtlere göre daha yeterli olduğu saptanmıştır. Araştırma sonucunda bir toplu konut bahçesinin öneri peyzaj projesi tasarım sürecine göre hazırlanmış, araştırmadan elde edilen sonuçlara göre de önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Peyzaj tasarımı, ev bahçesi, toplu konut dış mekanları.

A Research On The Evaluation Of House-Gardens In Erzurum According to Landscape Design Criteria

ABSTRACT : This study was carried out with the purpose of detennining the present situation of house-gardens and the adequacy of them according to landscape architecture in Erzurum city. In order to detennine the tendencies of city's people about house-gardens, a survey was carried on 300 people by mutually interviewing and results obtained were stated by percentages. According to the result of the survey, it was detected that socio-cultural and economic factors were significant in the design of house gardens. After the evaiuation of measurements; it was detennined that the green area per person was 3.13m² in the city. According to the distribution of districts, the green area per person was 1.84m² in the city center, 3.87m² in Dadaşkent, 4.43m² in Yenişehir and Yıldızkent. In the result of the research, it was found out that independent house-gardens in have better conditions than those of total house gardens with regard to landscape design. The independent house gardens, especially, Yıldızkent and Dadaşkent districts were found to be more adequate in tenns of aegthetic and function according to the other districts. In the result of the research, a proposal landscape project of total house garden was prepared in accordance with the design process. Suggestions have been offered considering the results obtained ITom the research.

Keywords: Landscape design, house garden, outside localities of housing development

GİRİŞ

Canlılar, içinde buldukları ortam ile sürekli ve karşılıklı bir etkileşim içerisindeyler. Canlı ve cansız tüm oluşumların birleşerek oluşturdukları çevre, sürekli bir değişim sürecindedir. Bu değişimin, çevreyi oluşturan etmenleri sürekli bir denge içerisinde tutması gerekir.

Konut ve konut yakın çevresi, birbiri ile bütünleşmiş, üstlendikleri fonksiyonlar bakımından farklılaşan ve birbirini tamamlayan iki kavramdır. Sakinleri tarafından özel anlamlar taşıyan ve özel hayatın sürdürüldüğü yer olarak tanımlanabilen konut kavramı ve onu dış dünyaya açan, bir nevi dış dünya ile arasındaki bağlantıyı kuran konut yakın çevresi kavramı birbirleri ile yakından ilişkilidir. Konut ve çevresinin modern insanın içinde bulunduğu

gerginlikleri giderecek, bireye huzur, güvenlik ve aile mutluluğunu verebilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Anonim (2006) tarafından, yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı olarak tanımlanan ev terimi de konut ile aynı anlama gelmektedir.

Konut, çevresi ile algılanan bir bütündür. Konut tasarım ilkeleri, çevresi içinde bir paralellik gösterir. Üretim süreçlerindeki değişimlerin yansıması, plana değil planlama ilkelerine bağlı olmaktadır. Planın oluşumu toplumsal kültüre bağlı iken planın uygulanması esnasında kullanılan elemanlar ve planlama sürecinde tasarımcıya etki eden dış çevre, ekonomik ve sosyal girdilere bağlıdır (Yegena, 1997).

* Bu araştırma yüksek lisans tezinin özetidir.

Tek tek yapılar değil, fakat büyük konut siteleri halinde yapıldıkları zaman, teknik, toplumsal ve ekonomik kimi yararlar sağlayabilen büyük girişimlere 'toplu konut' adı verilmektedir (Keleş, 1993).

Müstakil konut, kullanım yönünden başka bir yapı ile bağlantısı olmayan, bağımsız konut anlamına gelmektedir (Anonim, 2006).

Bina ve yapı aynı anlamda olup, barınmak veya başka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseri olarak tanımlanmaktadır (Anonim, 2006).

Bir bina, yeşil elemanlarla yaratılan kontrastlar, mekanlar, biçim ve renk ritimleriyle estetik değer kazanır. Bina algılanırken, çevresindeki açık ve yeşil alanların etkisi büyüktür ve ancak bu şekilde çevreyle uyum kazanır (Solguntekin, 1994).

Plansız büyüyen ve hızla değişen kentlerde taşlaşma, çirkinleşme ve sağlıksızlaşmayla ortaya çıkan çevre kalitesindeki kötüleşme, konut ve yaşam çevrelerinin kalitesini de etkilemiştir. Genelde iki farklı yapıda konut ve yaşam çevresi ile bunlara bağlı olarak gelişen farklı çevre kalitelerinden söz etmek mümkündür. Bunlar, plansız konut çevreleri ve planlı konut çevreleridir (Atasoy ve Ulusu, 1991).

- Plansız Konut çevreleri (Gecekondu Konutları):

Kentsel altyapı ve donanım eksikliği, kentsel kullanıma ulaşımdaki güçlük, sağlıksız ve güvensiz konut içi yaşam vb. niteliklerle tanımlanabilen çevre kalitesi.

- Planlı Konut Çevreleri:

a) Mevcut dokunun yer yer değişmesi, yenilenmesi ve yaygınlaşmasıyla oluşan konut çevreleri, aşırı yoğunlaşma ve düzensiz büyüme, kentsel kullanımlara erişilmede rahatlık, kolaylık ve güvenirliliğin azalması, hava kirliliği, doğal ve kültürel değerlerin yok edilmesi, kentsel altyapı ve donatımda giderek yetersizleşme, tekdüze bir yapıya dönüşme ve görsel bozulma, vb. tanımlanabilen çevre kalitesi.

b) Toplu konut uygulamalarının oluşturduğu konut çevreleri. Temelde aşırı yoğunluk kabulleriyle çok katlı, sıkışık, büyük blokların kuru bir geometrik düzen uyarınca bir sıraya getirilmesi ile oluşan çevrede, açık alanların düzenlenmesine ve sosyal altyapıya gereken önemin verilmemesi ve dolayısıyla toplu yaşama yer vermeyen çevre kalitesi.

Konutu dış dünyaya açan mekanlar, konut girişi, eşik, basamaklar, avlu, ön bahçe, yan bahçe, arka bahçe, bahçe duvarı, bahçe kapısı, sokak olarak sıralanabilir. Konut; daha çok kullanıcıya özel, dış dünyaya kapalı iken, konut yakın çevresi çoğunlukla bu özellikleri taşımaz.

Yapıların dışında kalan, ancak yapının mülkiyeti altında olan alanlar kentte "bahçe" olarak isimlendirilmiştir. Bu tür açık alanlar, yapılardan sonra kentte çok yer kaplayan, yapılarda oturan ya da çalışanların kullandığı, günlük yaşamları ile bütünleşen mekanlardır. Genellikle yeşille donatılan bu alanlar doğa özleminin giderildiği, doğa ile bütünleşmede önemli rol oynayan mekanlardır. Bahçeler; yapılar, yollar, önemli işlevsel alanlar ve komşular ile olan ilişkileri sağlarlar (Bakan ve Konuk, 1987).

Dünyada ve ülkemizde konut bahçelerinin düzenlenmesi veya önemi konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Syme et al. (2004), yaptıkları çalışmada müstakil evlerde yaşayan 397 konut sakinine evlerin yeşil alanları, bahçeleri ve yüzme havuzlarındaki su kullanımının değerlendirmişlerdir. Kişilerin yaşam koşullarının iyileşmesinde doğal alanların ve bahçelerin önemini belirlemişlerdir. Bematzky (1975)' e göre doğal olmayan kent iklimi üzerinde bahçeler ve yeşil alanların spesifik bir etkisi vardır. Çünkü bahçeler ve yeşil alanlar hava sıcaklığını 3-5°C düşürürler, nispi nemi %5-10 artırır, konut alanları için temiz hava sağlarlar. Leech and Campos (2003), Luttk (2000), araştırmalarında konutun bir bahçelerinin, konut fiyatını etkilediğini belirlemişlerdir. Tryvainen and Miettinen (2000), McPherson (1992), Morancho (2003), Geoghegan (2002), yeşil alanlara yakınlığın konut fiyatlarını etkilediğini belirlemişlerdir.

Korkut (2002), ev bahçeleri planlama ilkelerini belirlemiştir. Ev ve bahçe planlamasında kullanım durumunun belirlenmesinde ana giriş alanı, çalışma ve servis alanı, genel yaşama alanı ve özel yaşama alanı gibi dört ana fonksiyonun dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Ayhan vd. (2000), İzmir ilindeki bazı toplu konut alanlarının dış mekan kullanım olanaklarını incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada örnek olarak seçtikleri 3 araştırma alanındaki dış mekan kullanım olanaklarını nitelik ve nicelik yönünden irdelemişlerdir. Sonuç olarak, toplu konut alanlarındaki kullanım olanaklarının belli standartlara uymadığını, her birisinde farklı yaklaşımlar olduğunu saptamışlardır. Uraz ve İnceoğlu (1995), konut ve yakın çevresi tasarımında nitelik boyutunu irdelemişlerdir. Atanur (2000), planlı konut alanlarında çevre kalitesi sorununu irdelemiş, konuyu peyzaj mimarlığı meslek disiplini yaklaşımları çerçevesinde uygulamada karşılaşılan problemler ve çözüm yollarını tartışmıştır. Gökten (1991), toplu konutlarda insan-mekan ilişkilerini inceleyerek önerilerde bulunmuştur. Erdoğan (1996), Anadolu avlularının düzenleme ilkelerini belirlemiştir. Erdoğan (1999), geleneksel Anadolu konutunu

inceleyerek, ekolojik tasarım açısından irdelemiştir. Subaşı (2000), Peyzaj Mimarlığı ilkeleri çerçevesinde İzmir Gaziemir ilçesi örneğinde toplu konut açık alanlarını irdelemiştir. Atanur (2004), Türkiye Cumhuriyeti'nin kentleşmenin ciddi sonuçları ile karşılaştığı 1950'li yıllardan günümüze uzanan dönemde toplu konut üretiminde yaşanan gelişmelerin konut çevrelerine yaptığı etkileri incelemiştir. Yeni uygulamalarda yaşanan bazı sorunlara karşın nitelikli konut çevreleri elde etme yaklaşımlarının geliştirildiği saptanmış ve konutun çevresinden soyutlanmasına ilişkin anlayışın değişmeye başladığı sonucuna varmıştır. Perçin (2000), ülkemizde toplu konut alanlarında yaşanan sorunları irdeleyerek toplu konut alanlarında tanımına uygun çevreler yaratılması için gerekli olan önerilerde bulunmuştur. Altunkasa (1999), Adana kenti Yeni Adana bölgesinde yeşil alan donatılarının konut fiyatları üzerindeki etkisini araştırmıştır.

Çevre düzenleme çalışmalarından istenilen sonucun alınabilmesi için tasarımın tanımı, ilke ve öğeleri ile tasarım sürecinin neler olduğunun bilinmesi gerekir. İyi bir tasarım ürünü ortaya çıktığında, o tasarım ürünü içerisinde mutlak surette ilke ve öğeler yer almış demektir. Yoksa ortaya çıkan ürün yalnız, kullanışsız ve estetikten uzaktır. Bir başka ifade ile tasarım ilke ve öğeleri göz önüne alınmadan oluşturulan alanlar kullanıcılar ile barışık olmayan, sevimsiz ve beğenilmeyen çalışmalar olmaktan öteye gidemezler. Bu ilke ve öğeleri şöyle sıralayabiliriz (Yılmaz ve Yılmaz, 2004);

Tasarım ilkeleri	Tasarım Öğeleri (Bileşenleri)
- Çizgi	- Tekrar- Ritm
- Doku	- Aralıklı tekrar
- Şekil- Form	- Denge
- Ölçü	- Zıtlık
- Aralık	- Uyumlaştırma
- Renk	- Egemenlik
- Işık-Gölge	- Birlik
- Vurgu	- Uygunluk
- Dizi	- Hiyerarşi (Koram)
- Hareket	- Tamamlık

Erzurum kentinde konutların çoğunluğu çok katlı apartmanlar şeklindedir. Bu konutların çevresindeki bahçelerin çoğunun peyzaj düzenlemesi yapılmamıştır.

Kentte kişi başına 0.9 m² aktif yeşil alan düşmektedir (Polat, 2000) ve bu oran imar planında belirtilen 10 m² standardının çok altındadır. Konut bahçeleri kent için önemli aktif ve pasif rekreasyon

alanlarıdır ve buraların yeşil alan olarak değerlendirilmesi kentin yeşil alanlarının artırılmasında önemli rol oynayacaktır. Bu çalışmada kentte kişi başına düşen bahçe alanının saptanması, anket yaparak halkın bu konudaki istek ve eğilimlerinin belirlenmesi ve herhangi bir bahçeye öneri peyzaj düzenlemesi yaparak halkın bu konuda bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. Halkın konut bahçelerinin önemini kavraması ve bilinçlendirilmesi oldukça önemlidir. Konut bahçeleri ile teras ve balkonlarının konut sakinlerinin kullanımına uygun yapılması ve bu bilincin kazandırılması önemli bir yeşil doku oluşturma çalışması olacaktır.

Ülkemizde bahçe düzenlemeleriyle ilgili yasal durum 03.05.1985 tarihli 3194 Sayılı İmar Kanunu'na göre belirlenmiştir. Bahçe mesafeleri, bahçe parsel genişlik ve derinlikleri ve bahçe duvar yükseklikleri bu kanunun maddeleri ile belirlenmiştir.

Türkiye'de imar planları kalıplaşmış kriterlere göre yapıldığından kimlikli kentler elde etmek yerine tekdüze, hepsi birbirine benzeyen yapılar topluluğunun oluşturduğu yerleşimler içinde yaşamaya mecbur kalmaktayız. Oysa gelişmiş yerleşimler "yaşam konforu" ve bununla ilgili kriterlere göre düzenlenerek geleceğe yönelmektedirler.

Bizde hala 1-1,5-2m gibi standart kaldırımalar ve yollar uygulandığı sürece, bunlar üzerine belirli aralıklarla ağaç dikmek, aydınlatma elemanı, çöp kutusu vs. koymak kentsel tasarım sanıldığı sürece "yaşam konforu" ya da "yaşam kalitesi" nden bahsetmek çok komik olmaktadır.

Erzurum kentinde özellikle iklimden kaynaklanan birtakım unsurların açık ve yeşil alan sistemi ve donatı elemanları standartları üzerinde çok önemli ve alışlagelmişin dışında etkileri söz konusu olmaktadır (örneğin taşıt yollarının yönü, konut bahçelerindeki bitki materyali yoğunluğu, yollarda kullanılan ağaç cinsleri, aralıkları, donatı elemanlarının olumsuz hava koşullarına daha dayanıklı olması gerekliliği vb.).

MATERYAL METOT

Erzurum toplam 25.066 km²'lik yüzölçümü ile Konya, Ankara, Sivas kentlerinden sonra Türkiye'nin dördüncü büyük ilidir. Bu yüzölçümü ile ülke topraklarının %3.2'sini oluşturan önemli yerleşim yerlerinden birisi durumundadır. Yaklaşık 3.850 ha yerleşik alana sahiptir.

Araştırmanın materyalini 1/25.000 ölçekli Erzurum kent bütünü ve yakın çevresi Nazım İmar Planında belirtilen mücavir alan sınırları içindeki konut ve toplu konut bahçeleri oluşturmaktadır. Kentin fiziksel durumu, nazım ve uygulama imar planları ve

çekilen fotoğraflar ile belirlenmiştir. Yardımcı materyal olarak da belediyelerden alınan sözlü ve yazılı bilgiler, Meteoroloji İl Müdürlüğü'nden alınan iklim verileri, Devlet İstatistik Enstitüsü'nden alınan nüfus verileri, anket formları ve konu ile ilgili değişik çalışma ve araştırmalar kullanılmıştır.

Çalışmada etüt, veri toplama, analiz ve senteze dayalı peyzaj araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Yöntemin belirlenmesinde Eymirli (1994), Yıldız (2001) ve Zengin (2001)'in çalışmalarından yararlanılmıştır. Kent; Yenişehir, Yıldızkent, Dadaşkent ve kent merkezi olmak üzere dört bölgeye ayrılarak incelenmiştir. Kentin eski cadde ve sokakları ile yeni yapılaşmaya açılan alanlarındaki bahçeli ve bahçesiz konut ve toplu konutlar belirlenmiştir. Alandaki konut bahçeleri peyzaj tasarım ilkelerine göre (tekrar, ritim, oran, ölçek, denge, uyum, karşıtlık, zıtlıkların birlikteliği, devamlılık, egemenlik) değerlendirilmiş ve bu sonuçlara göre öneri bir bahçe tasarımı yapılmıştır. Araştırma alanı içindeki tüm konut bahçeleri ölçülerek kişi başına düşen bahçe alanı tespit edilmiştir.

Kent nüfusuna göre binde bir örnekleme yapılarak belirlenen 300 kişilik standart anket formu deneklerle karşılıklı görüşülerek uygulanmıştır. Anketler Kent Merkezi (140 kişi), Yenişehir (60 kişi), Yıldızkent (40 kişi) ve Dadaşkent (60 kişi) olmak üzere araştırma alanını kapsayan 4 ayrı bölgede yapılmıştır. Anket sonuçları yüzdelerle değerlendirilerek grafiklerle gösterilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

BULGULAR

Geleneksel Erzurum Evleri, kentin soğuk iklim şartlarına uygun, taş malzeme kullanılarak yapılmıştır. Dış cephede genellikle süsleme kullanılmamasına karşın, sanat değeri taşıyan süslemeler iç mekanda kullanılmıştır. Geleneksel Türk konut sisteminde görülen açık avlu sistemi Erzurum evlerinde kapalı avluya dönüşmüştür. Geçmişte Erzurum evlerinin tamamının toprak damlı olduğu, ancak bu evlerden günümüze kadar ayakta kalmayı başaranların sayısının çok az olduğu belirlenmiştir.

Geleneksel Erzurum evleri bahçeli ve bahçesiz olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bahçeli evlerin bahçelerinde, yeşil doku yanında havuz, çeşme, merdiven ve yüksek bahçe duvarları gibi mimari öğeler bulunabilmektedir. Bahçesi olmayan evlerin kapıları genellikle dar sokaklara açılmaktadır. Dar sokaklar, bu evlerin ortak bahçesi niteliğindedir (Karpuz, 1993).

Günümüzde geleneksel Erzurum Evlerinin sayısı oldukça azalmış olup, mahalle hatta sokak ölçeğinde

bile hiçbir mekan kalmamıştır. Tarihi evlere, kentin çeşitli yerlerinde artık nadiren rastlanmaktadır.

Erzurum'da toplu konutlar 1980'li yıllardan itibaren artmaya başlamıştır. İlk olarak 1984 yılında Yenişehir semti 3 nolu gecekondü önleme bölgesi olarak imara açılmış ve tamamı toplu konut olarak inşa edilmiştir. Günümüzde toplu konutlaşmanın; Yenişehir, Yıldızkent, Yunus Emre, Dadaşkent, Şükrüpaşa, Hilalkent semtleri ile Gez Mahallesinin kuzey yönünde ve yer yer kent merkezinde yoğunlaştığı görülmektedir. Araştırma sonucunda semtlere göre bahçe ve yeşil alan miktarları bu semtlerdeki bahçe miktarının semt nüfusuna bölünmesi ile bulunmuş ve sonuçlar çizelge 1'de verilmiştir.

Yenişehir semtinde toplu konutlar 5 katlı ve bahçeli olarak inşa edilmiştir. Semtte bahçesiz ev yoktur. Bu semtteki toplu konut bahçelerinde gelişigüzel bir bitkisel tasarım yapılmıştır. Bitkisel tasarımdaki asıl amaç, sadece yeşil doku oluşturmak olduğundan, adeta binalar bitkilerle gizlenmiştir.

Çizelge 1. Semtlere göre bahçe ve yeşil alan miktarları.

Semtler	Bina sayısı	Kişi başına düşen bahçe alanı (m ² /kişi)
Yenişehir+ Yıldızkent	454	4.43
Dadaşkent	22	3.87
Kent merkezi	890	1.84

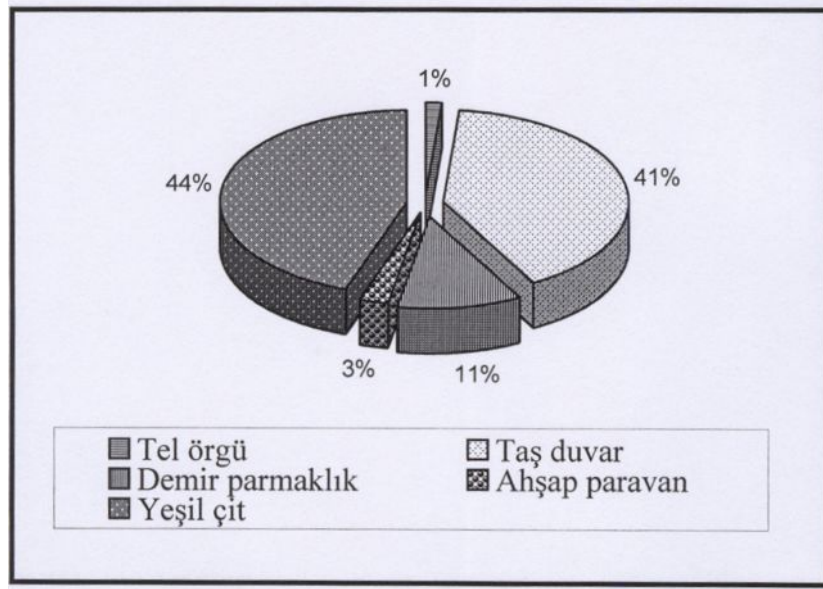
Yıldızkent ve Dadaşkent semtleri, Yenişehir semtinden sonra toplu konut yapımına açılmıştır. Erzurum halkı, Yenişehir semtinin oluşması sürecinde toplu konutlar ve bahçeleri konusundaki bilgisini artırmıştır. Bu olumlu gelişmeyi, Yıldızkent, Dadaşkent ve diğer toplu konut semtlerinde oluşturulan konutlarda görmek mümkündür. Bu semtlerdeki konutlarda estetiğe daha fazla önem verilmiş, bahçelerinde bina cephelerini kapatmayan bitkisel düzenlemeler yapılmış, konut inşası ve bahçe tanziminde insan ihtiyaçları daha fazla dikkate alınmıştır.

Özellikle son yıllarda inşa edilen evlerin bahçelerinde oldukça estetik olan zemin kaplama malzemeleri, pergolalar, kuşatma elemanları, bahçe giriş kapısı gibi donatılar kullanılmıştır. Yapılan anket çalışmasında halkın kuşatma elemanı olarak en fazla yeşil çitleri tercih ettiği görülmüştür (Şekil 1).

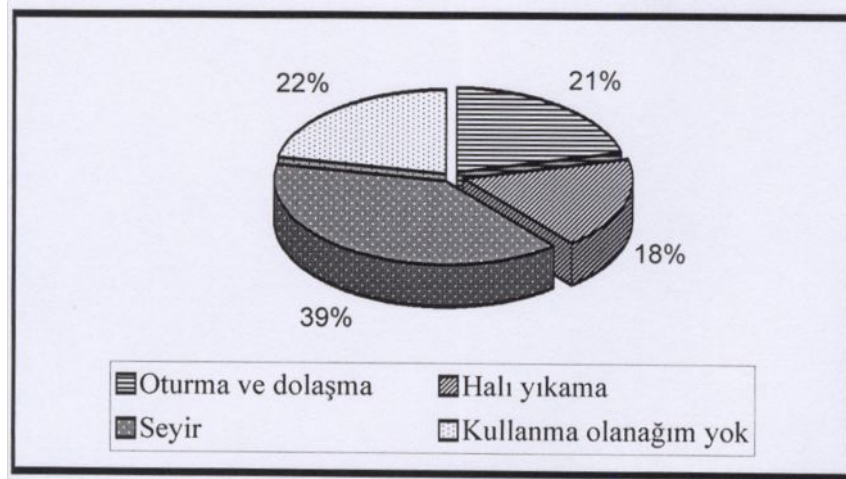
Kent merkezinde yer alan eski evlerin bahçelerinde modern donatı elemanlarına rastlanmamıştır. Bahçede, bitkilerin kullanımı ile gölgelendirilmiş oturma mekanları ve dökme beton malzemeden halı yıkama alanları yapıldığı görülmüştür.

Erzurum'daki toplu konut bahçelerinin, özellikle konut sakinlerinin boş vakitlerini geçirme, dinlenme ve çocukların oyun oynama gereksinimlerini kısmen karşılar niteliğe sahip olduğu belirlenmiştir.

Ankete katılan kişilerden ev bahçesini oturma ve dolaşma amaçlı kullananların oranı %21, halı yıkama amaçlı kullananların oranı %18, seyir amaçlı kullananların oranı %39, bahçesini kullanma olanağı olmayanların oranı ise %22'dir (Şekil 2).

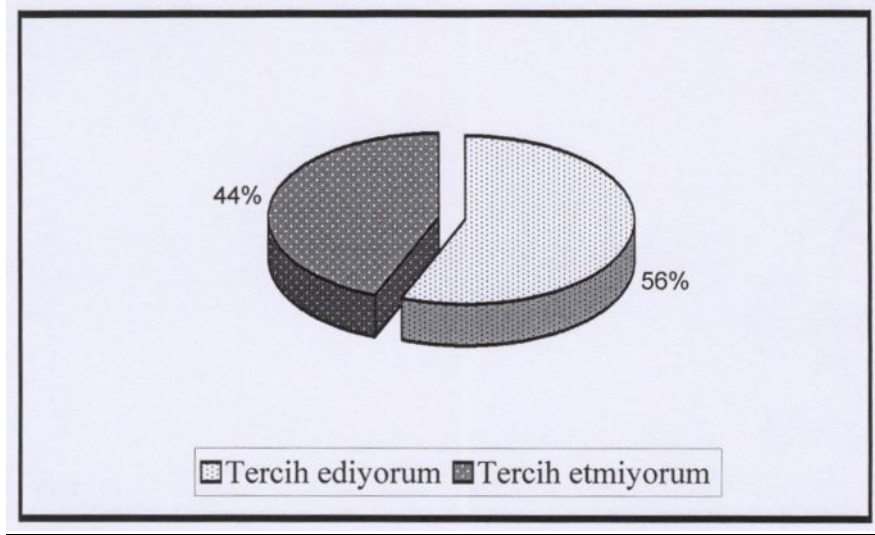
Şekil 1. Konut bahçelerinde kuşatma elemanı tercihi

Şekil 2. Ev bahçesini kullanım amaçları

Boş vakitlerde dinlenmek için en rahat ulaşılabilecek mekanlar ev bahçesi ya da balkondur. Boş vakitlerinde bahçe ya da balkonunda dinlenmeyi

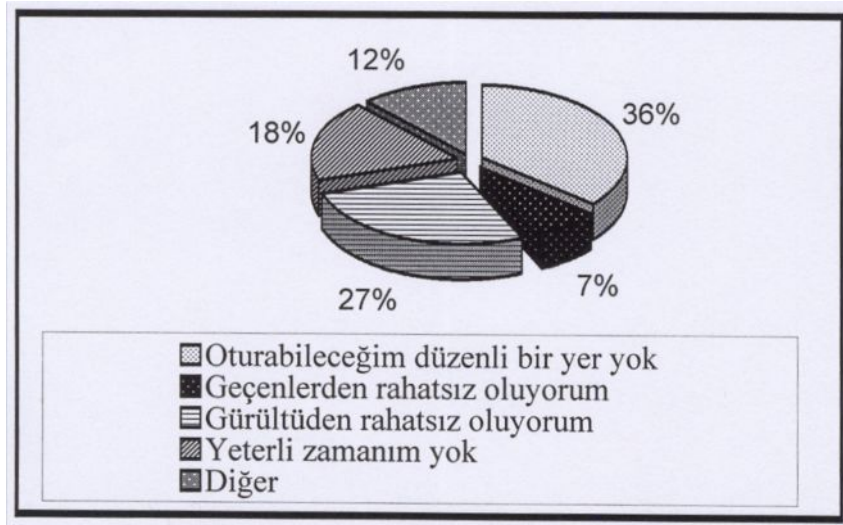
tercih edenlerin oranı %56, tercih etmeyenlerin oranı %44'tür (Şekil 3).

Şekil 3. Boş vakitlerde bahçede ya da balkonda dinlenme tercihi

Bahçe ya da balkonun yaşama mekanı içine dahil edilmemesi çeşitli nedenlere bağlıdır. Ankete katılan kişilerden %36'sı oturabileceği düzenli bir yer olmadığı için oturamadıklarını belirtirken, % 7'si gelip

geçenlerden rahatsız olduğu için, % 27' si gürültüden rahatsız olduğu için, %18'i yeterli zamanı olmadığı için ve %12'si diğer nedenlerden dolayı oturamadıklarını belirtmişlerdir (Şekil 4).

Şekil 4. Bahçe ya da balkonda oturmayı tercih etmeme nedenleri

Genel olarak bütün semtlerde bulunan toplu konutlar, halkın sosyo-kültürel yapısı nedeniyle bahçe kullanımı yönünden benzerlikler göstermektedir.

Kent merkezindeki konutlar da çok katlı inşa edilmiş ve çoğunun alt kısımları iş yeri olarak kullanıma açılmıştır. Özellikle son yıllarda görülen

plansız yapılaşma ile tüm boşluklar binalarla doldurulduğundan şehir merkezinde yer alan toplu konutlarda bahçe için yer sıkıntısı yaşanmaktadır. Bu nedenle bu alanlardaki konutların ya bahçeleri yoktur ya da çok küçük kalmıştır. Konutların çoğunun kapısı yaya yoluna açılmaktadır. Evden yaklaşık 2m sonra

araç yolu başlamakta dolayısıyla binaya ait, bitkisel düzenlemesi yapılmış bir bahçe yer almamaktadır.

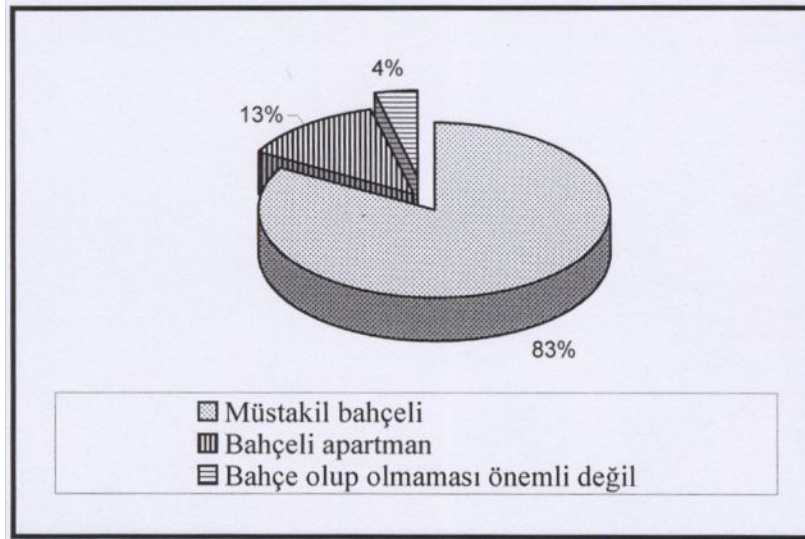
Şükrüpaşa semti son yıllarda toplu konutlaşma konusunda oldukça mesafe kaydetmiştir. Semtte yer alan eski binalar çoğunlukla tek ya da iki katlı iken son yıllarda inşa edilen konutlar çok katlı olarak planlanmıştır. Toplu konutlaşma sürecinde yeni sayılabilecek olan semtte yer alan bahçeler, henüz tam olarak kentin yeşil alan varlığına katkı yapacak düzeye ulaşamamıştır. Özellikle yeni inşa edilen çok sayıdaki konutun bitkisel düzenlemesi yapılmış bahçeleri mevcut değildir.

Paşalar Caddesi boyunca iki katlı ve bahçeli olarak konumlandırılmış evler, yakın bir geçmişte yıkılmıştır.

Bu evlerin bahçeleri de kat alanına dahil edilerek çok katlı konutlar oluşturulmuştur.

Erzurum kentinde müstakil evler, Dadaşkent ve Yıldızkent semtlerinde yoğunlaşmıştır. Son yıllarda, Yenişehir semti Kayakyolu mahallesi civarlarında da tek ve iki katlı evlerin inşasına başlanmıştır. Ayrıca Dağ mahallesi, Telsizler mahallesi, Dere mahallesi, Mahallebaşı semti, gecekondu tipi evlerin yoğun olarak bulunduğu alanlardır.

Karşılıklı görüşülerek yapılan anket çalışmasına göre deneklerin % 83'ü müstakil bahçeli bir konutta yaşamak istediğini belirtmiştir (Şekil 5).

Şekil 5. Yaşamak istenilen konut tipi

Yıldızkent semtinde yer alan müstakil evler çoklu, dörtlü, ikili ve tek planlı olarak inşa edilmiştir. Konut sakinleri kendilerine ait olan bahçe alanını kuşatma elemanları ile sınırlandırmış ve diğer konut sahiplerinden bağımsız olarak bahçesini düzenlemiştir. Tek, müstakil tip evlerin bahçelerinde ise tamamen konut sahibinin, istek ve beklentileri ön plana çıkmaktadır. Kişinin ekonomik durumuyla orantılı olarak canlı ve cansız malzeme kullanımını artmaktadır. Bu tip evlerin toplu konutlardan avantajı bahçenin az sayıda ve belli kişiler tarafından kullanılması, kullanırken azami dikkat gösterilmesidir. Bahçeye dışarıdan gelebilecek zararlara karşı azami düzeyde koruma tedbirleri alınması da avantajlarından birisidir.

Dadaşkent semtinde yer alan evlerin bahçelerinde de Yıldızkent semtine benzer özelliklere rastlanır.

Oldukça dekoratif pergolalar, bitki kasaları, zemin kaplaması, şelale, süs havuzları, kuşatma eleman, bahçe giriş kapısı, çeşme gibi donatı elemanlarının kullanıldığı belirlenmiştir. Bunun yanında, estetik özelliği ile öne çıkan süs bitkilerinin de kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak bu semtte de hiç bitkisel düzenlemesi yapılmamış bahçeler görmek de mümkündür.

Şükrüpaşa semtinde yer alan müstakil evlerin bahçelerinde, Yıldızkent ve Dadaşkent semtlerinde yer alan ev bahçelerinde olduğu kadar modern ve estetik özelliğe sahip malzeme çeşitliliği yoktur. Beton ya da moloz taşlardan inşa edilen kuşatma elemanları, çoğunlukla demir malzemedir yapılmış bir giriş kapısı ve basit denilebilecek birkaç donatı elemanı tespit edilmiştir. Bahçeden içeri girildiğinde, bitkilerin

gelişigüzel dikildiği göze çarpmaktadır. Oturma amaçlı olarak, bitkilerle gölgelendirilmiş mekanlar yapılmış, pergola, çeşme, şelale, plastik obje gibi materyallere yer verilmemiştir. Bazı bahçelerin sadece sebze yetiştirmek için kullanıldığı belirlenmiştir. Genel olarak bahçelerde, doğala yakın mekanlar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Kırsal bölgelerden gelip kente yerleşen bazı insanlar, kent yaşamına adapte olamadıklarından geldikleri bölgelerdeki yaşam tarzlarını kentte devam ettirmek istemektedirler. Bunun sonucunda da kentin çehresini bozan gecekondulaşma ve plansız kentleşme gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Telsizler mahallesi, Dağ mahallesi ve Dere mahallesi gibi mahalleler, kırsal bölgelerden kente göç eden insanların yoğun olarak yerleştikleri alanlardır. Bu alanlarda yer alan konutların büyük çoğunluğu gecekondu tipindedir. Derme çatma inşa edilen konutların çevresi doğal taş, tahta, kiremit ve çatı sacı gibi malzemelerle çevrelenmiştir. Konut çevresine temin edilebilen her cins ağaç, ağaççık ve çalı dikilmiştir.

Kayakyolu semtinde bir toplu konut için öneri bir peyzaj projesi yapılmıştır. Toplu konut bahçesinin merkezinde, içinde pergolaların bulunduğu geniş bir su yüzeyi tasarlanmıştır. Su yüzeyinin çevresinde informal bir teras ve bağlantı yollarına yer verilmiştir. Toplu konutlarda oturan insanların spor aktivitelerini yapabilecekleri bir basketbol sahası düşünülmüştür. Konut sakinleri ve ziyaretçilerin araçlarını park edebilecekleri açık ve kapalı otoparklar, beton zeminli halı yıkama yerleri tasarlanmıştır.

Kullanılması düşünülen bitkiler amaçlar doğrultusunda projeye yerleştirilmiştir. Örneğin otoparklarda araçlara zarar verecek meyvesi, reçine si vb. özellikleri olmayan ve araçlara gölgelik alanlar oluşturacak geniş yapraklı ağaçlar kullanılmıştır.

Hazırlanan plantasyon projesinde, insanları yönlendiren, hakim rüzgarların olumsuz etkilerini en aza indiren ve gürültüyü perdeleyen bitkiler gerekli yerlerde kullanılmıştır (Şekil 6).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma alanındaki konut bahçeleri peyzaj tasarım ilkeleri göz önünde bulundurularak ele alınmış ve mevcut durumları belirlenerek eksikleri tespit edilmiştir. Bunun yanında kentin tarihi evleri incelenmiş, konut ve bahçe özellikleri ile günümüzdeki durumları ortaya konulmuştur.

Kent; Yenişehir, Yıldızkent, Dadaşkent ve şehir merkezi olmak üzere dört bölüm halinde ele alınıp incelenmiştir.

Yenişehir semtinde yer alan toplu konutların hemen bütünü birer bahçeye sahiptir. 20 dairelik bir toplu konut yaklaşık olarak 1300-1350 m²'lik bir bahçe alanına sahiptir. Konutlarda kentin yeşil alan varlığına katkıda bulunacak yeterli bahçe alanları olmasına karşın, inceleme alanındaki konut bahçelerinde çoğunlukla ya hiç bitki kullanımına gidilmemiş ya da temin edilebilen her tür bitki gelişigüzel dikilmiştir.

Çokça yapılan yanlış bitkilendirme çalışmalarından biri de hiçbir tasarım ilkesine uyulmadan gelişigüzel bir şekilde yerleştirilen, kaba yapılı, ağır tekstürlü, birbiriyle doku, form, ölçü vb. yönlerden uyuşmayan bitkilerin, bir arada yoğun bir şekilde kullanılmasıdır. Binaların ön cephesinde kullanılan *Populus nigra* (karakavak) cinsi ağaçlar, evin ön cephesini kapatmakta, güneş ışıklarını engellemekte ve estetikten çok uzak görüntüler oluşturmaktadır. Evin ön cephesinde bu tür yüksek boy yapan hacimli ağaçlar yerine düzenlemenin amaçları doğrultusunda uygun yerlerde bitki kullanılmalıdır.

aydınlatma elemanları gibi cansız malzemeler kent kalitesini artırıcı öğelerden bir kaçıdır.

Bazı toplu konut bahçelerinde çocuk oyun elemanları, basket potası ve voleybol direkleri gibi basit oyun elemanlarına yer verildiği görülmüştür. Çocukların ve gençlerin göstermiş olduğu ilgi bu tip donatı elemanlarından uygun olanlarının her toplu konut bahçesine yapılması gerektiğini göstermiştir.

Yıldızkent ve Dadaşkent semtleri, Yenişehir semtinden sonra toplu konutlaşmaya açıldığından, Yenişehir semtindeki konutlarda tespit edilen bir kısım eksikler giderilmiştir. Konut estetiğine verilen önem artmış ve bahçelerde kısmen bilinçli düzenlemeler yapılmıştır. Nitekim yapılan anket çalışmasında da ev bahçesini düzenlerken bir uzmandan yardım alacağını ifade edenlerin oranı %64, almak istemediğini söyleyenlerin oranı ise %46'dır.

Dadaşkent semtinin ana aksını oluşturan Milli Egemenlik Caddesi üzerindeki toplu konutların zemin katları dükkan olarak kullanıldığından ve önlerinde yeterli bir mesafe olmadığından bahçeler oldukça yetersiz kalmıştır. Bina aralarında kalan alanlara da bitki dikilmiş, binaların arka tarafında kalan bahçe, çoğunlukla kuşatma elemanı ile çevrilip herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Arka bahçede bitkisel düzenleme yaparak ve çeşitli oturma elemanları yerleştirilerek bu alanlar değerlendirilmelidir.

Arsa spekülasyonları sonucunda kent merkezinde hemen hemen boş bulunan her yere bina yapılmıştır. Dar alanlara sıkıştırılmış binaların, birkaç metre yakınından yolların geçmesi nedeniyle bahçe yapılacak alan kalmamış ya da çok yetersiz alanlar bahçe olarak kullanıma açılmıştır. Bina yapılan yerde, bahçe yapılması için yeterli alanın bırakılması gerektiğini belirten kanun ve yönetmelikleri, belediyelerin ciddi olarak uygulaması gereken bir konudur. Yıldızkent ve Dadaşkent semtlerindeki çoğu ev bahçesi iyi bir şekilde düzenlenmiş ve bahçede oldukça estetik canlı ve cansız malzeme kullanıldığı belirlenmiştir.

Kırsal kesimlerden kente göç eden halkın yoğun olarak yerleştiği mahalleler olan Telsizler, Dağ Mahallesi, Dere Mahallesi gecekondu tipi evlerin yoğun olduğu yerlerdir. Belediyelerin alacakları tedbirler ile gecekondulaşma önlenmeli, mevcut durumdakilere de mümkün olan iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır.

Tarihi Erzurum evleri, aslına uygun şekilde restore edilip koruma altına alınırsa kent estetiğine önemli derecede katkıda bulunacak ve kent kimliğini yansıtabilecektir. Günümüzdeki tarihi evlerin birer müze ya da geleneksel yiyecek ve içeceklerin sunulduğu bir lokanta haline getirilmesi, insanların Erzurum tarihi ve

kültürü hakkında bilgi sahibi olabilmesi yönünden faydalı bir uygulama olacaktır.

KAYNAKLAR

- Altunkasa, F.M., 1999. Adana kuzeybatı Üst Kentsel Gelişme Alanında (Yeni Adana Yeşil Donatılarının Konut Fiyatları Üzerindeki Etkisinin Araştırılması. Ç.Ü. Peyzaj Mimarlığı Bölümü Arş. Projesi.
- Anonim, 2006. Türk Dil Kurumu Güncel, Türkçe Sözlük. (<http://www.tdk.org.tr/tdksozluk2/sozbul.asp>).
- Atanur, G. S., 2000. Planlı Konut Alanlarında Çevre Kalitesi Sorunu Ve Peyzaj Mimarının Sorumluluğu. TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Peyzaj Mimarlığı Kongresi, 91-96, Ankara.
- Atanur, G.S., 2004. Türkiye'de toplu konut üretiminde son elli yılda yaşanan gelişmelerin konut çevreleri bağlamında değerlendirilmesi. TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Peyzaj Mimarlığı 2. Kongresi, 244-252, Ankara.
- Atasoy, A., Ulusu, T., 1991. Konut Yakın Çevresi- Açık Alanların Kalite Sorunları. Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu. Mimar Sinan Üniversitesi, 149-151, İstanbul.
- Ayhan, Ç. K., Yıldırım, T. R., Çakmak, S., 2000. İzmir'de Bazı Toplu Konut Uygulamalarındaki Dış Mekan Kullanım Olanaklarının İrdelenmesi. TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Peyzaj Mimarlığı Kongresi, 467-476, Ankara.
- Bematzky, A., 1975. Gardens for stepped terrace housing. Urban Ecology , 1(1),49-62. Bakan, K., Konuk, G., 1987. Türkiye'de Kentsel Dış Mekanların Düzenlenmesi. TÜBİTAK Yapı Araştırma Enstitüsü, 106, Ankara.
- Erdoğan, E., 1996. Anadolu Avlularının Özellik ve Düzenleme İlkeleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, 567, Ankara.
- Erdoğan, E., 1999. Ekolojik Tasarım ve Geleneksel Anadolu Konutu. Türkiye'de Çevre Kirlenmesi Sempozyumu 3. Gebze Yüksek Teknoloji Üniversitesi, 121, Kocaeli.
- Eymirli, S., 1994. Erzurum Kenti Açık ve Yeşil Alanlarının Saptanması ve Kent İçi Açık Yeşil Alan İlkeleri Yönünden Araştırılması. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 103, Adana.
- Geoghegan, I., 2002. The value of open spaces in residential land use. Land Use Policy, 19(1),91-98.
- Gökten, M., 1991. Toplu Konutlarda İnsan Mekan İlişkileri. E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir.
- Karpuz, H., 1993. Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri. Kültür Bakanlığı Yayınları, 162, Ankara.
- Keleş, R., 1993. Kentleşme Politikası, 504, İmge Kitabevi.
- Korkut, A.B., 2002. Peyzaj Mimarlığı. Hasad Yayıncılık Ltd. Şti.,167, İstanbul.
- Leech, D., Campos, E., 2003. Is comprehensive education really free?: a case-study of effects of secondary school admission policies on house prices in one local area. I. R. Statist. Soc. A., 166 (1), 135-154.
- Luttik, I., 2000. The value of trees, water and open space as reflected by house prices in the Netherlands.
- McPherson, E.G., 1992. Accounting for benefits and costs of urban greenspace. Landscape and Urban Planning, 22(1),41-51.
- Morancho, AB., 2003. A hedome valuation of urban green areas. Landscape and Urban Planning, 66(1), 35-41.
- Perçin, H., 2000. Ülkemizde toplu konut alanlarının peyzaj tasarımı sürecinde karşılaşılan sorunlar. 2000'li Yıllarda Yaşadığımız çevre ve Peyzaj Mimarlığı Sempozyumu, 127-133, Ankara.
- Polat, Z., 2000. Erzurum Kentinde Bulunan Park Alanlarının Yeterliliği Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 135, Erzurum.

- Solguntekin, B. D., 1994. Kentsel Yerleşim Alanlarında Açık-Yeşil Alanların Kullanım İlkelerinin Araştırılması (Ankara ili Çankaya ilçesi Örneği). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 191, Ankara.
- Subaşı, B., 2000. İzmir ili Gaziemir İlçesi Örneğindeki Uygulamalarda Toplu Konut Açık Alanlarının Peyzaj Mimarlığı ilkeleri çerçevesinde irdelenmesi. E. Ü. Fen Bilimleri Enst. Yüksek Lisans Tezi, 75, İzmir.
- Syme, G.J., Shao, Q., Po, M., Campbell, E., 2004. Predicting and understanding home garden water use. *Landscape and Urban Planning*, 68(1), 121-128.
- Tryvainen, L., Mietinen, A., 2000. Property prices and urban forest amenities. *Journal of Environmental Economics and Management* ,39 (2), 205-223. *Landscape and Urban Planning* ,48(3-4), 161-167.
- Uraz, T., İncelioğlu, M., 1995. Konut Ve Yakın Çevresi Açık Alan Tasarımında Nitelik Boyutunun irdelenmesi. *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, 346, İstanbul.
- Yegena, M.B., 1997. Mimari Açıldan Konut ve Konut Çevresinin işlevsel Ve Biçimsel Sorgulamaları Üzerine Bir Araştırma. Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 43, İstanbul.
- Yıldız, N. D., 2001. Kars Kentinin Kentsel Peyzaj Planlaması Yönünden Yapısal Analizi. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 171, Erzurum.
- Yılmaz, H., Yılmaz, S., 2004. Peyzaj Mimarlığında Tasarım Süreci ve Proje Örnekleri. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Yayınları No: 218, Erzurum.
- Zengin, M., 2001. Yeniden Yapılanma Süreci İçerisinde Erzincan Kentinin Açık-Yeşil Alanları. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 140, Erzurum.